

MEVLÂNÂ'NIN YAZI DİLİ NİÇİN FARŞÇA'DIR

NEŞET ÇAĞATAY

Mevlânâ Celaleddin Rûmî özbeöz Türk olduğu halde, yurdumuzda ve yabancılar arasında onun, mesnevi'deki ve divan-ı kebir'deki şiirlerini, mecalis-i seb'a, fih-i mâfih ve mektubattaki nesir yazılarını niçin türkçe yazmadığı konusu tartışılıp durmuştur.

Mevlânâ'nın Konya'da medresede verdiği dersler de farsça idi. O bu dersleri, sokaktan gelen kişilere değil, farsça bilen, felsefede, tasavvufta ve islâmî bilimlerde yetenekleri olan elit bir topluluğa veriyordu. Zaten bir kişi farsça bilse de, o bilimlerde behresi yoksa o dersleri anlayamazdı. Onları anlayabilmek için temel gerekti. Bu derslerin farsça verildiğini, bunlardan bir kısmını oluşturan farsça "fih-i mafih" adlı eserinden de anlıyoruz.

Celaleddin Rûmî, şiir halindeki ve nesir halindeki bütün eserlerinde bir hayli türkçe sözcük kullanmış ve bir miktar da türkçe şiir yazmıştır ama on onbeş beyti geçmeyen bu türkçe şiirler, mesnevînin yirmi yedi bin beşyüz beytine ve divanın otuz beş bini aşkın beytine kıyasla hiç denecek kadar azdır.

Kendisi Türk ve anadili türkçe olan bir kişinin başka dillerde yazdığı eserlerde anadilinden sözcüklerin, terimlerin yer alması kadar doğal bir şey olamaz. Bu onun türklüğünün özelliği ve simgesidir. Bunlara ve

Bigâne meğrid mera zin kûyem-- Der kûy-u şuma Hane-i hod
micuyem

Düşman neyem her çend ki düşmen rûyem--Aslem Türkest egerçi
hindû gûyem

dörtlüğünde Türk olduğunu en açık bir biçimde söylemesine rağmen, eserlerinin farsça olması nedeniyle kendisini İran asıllı sayanlar epey çoktur.

Mevlânâ, eserlerini neden türkçe yazmadı da farsça yazdı? Bu konuya girmeden önce, onun doğup büyüdüğü çevre ve çocukluğu üzerinde biraz durmak istiyorum.

Bilindiği gibi Ahmed Eflâkî, Mevlânâ'nın doğumunu, "Menakıb ül-Ârifin" adlı farsça eserinde ayıyla günüyle H. 6 Rebiyülevvel 604 (M. 30 Eylül 1207) olarak yazar. Yine bu esere göre Mevlânâ ve babası Bahaeddin veled 1212 yılında, oturmakta oldukları Belh şehrinden çıkmışlardır. Bu göçün nedeni olarak da Harezmsahlar Sultanlığı şehirlerinden Herat'ta ya

da bu devletin yeni başkenti Urgenç'de¹ dersler vermekte olan şâfiî bilgini Râzî (Fahreddin Ebu Abdullah Muhammed Râzî: 1149-1209) ile aralarının açılmasını gösterir.

Helmut Ritter'in de dediği gibi² biz de bu söylentinin doğru olmadığını sanıyoruz; Çünkü Fahreddin Razi, Bahaeddin Veled'in Belh'ten ayrılışından üç yıl önce ölmüş bulunuyordu. Ayrıca Râzî'nin Belh şehrine geldiğine dair kaynaklarda hiç bir kayıt yoktur.

Sultan Veled, İbtidaname adlı eserinde sadece, dedesi Bahaeddin Veled'in Belh halkına darıldığını ve ülkeyi bu yüzden terk ettiğini bildiriyor. Sultan Veled ayrıca, Belh'in Moğollar tarafından alındığı haberi ulaştığı zaman, dedesinin yolda olduğunu söylüyor. Moğollar, Belh'i 1218 yılında aldığına göre Mevlânâ ile babasının Belh'den 1218 veya 1217 yılında ayrılmış olmaları gerekir.

Bize göre Bahaeddin Veled'in çoluğuyla çocuğuyla bu yolculuğa çıkışı, Moğol vahşeti korkusundandır. Çünkü Moğol hükümdarı Cengiz'in (kendisine Temuçin de denir: 1155 - 1227), Harezmsahlar hükümdarı Kutbeddin Mehmed'le (saltanatı: 1200-1220)³ arası o sırada eyice açılmıştı. Öte yandan Kutbüddin Mehmed, ne Nâsır'ı, ne de onun halifeliğini tanımayıp, Alaelmülk Tirmizi adında birini kendisine halife (dinî lider) atamıştır. Bunun üzerine Abbâsî halifesi Nâsır Lidinillah da (Ebu'l-Abbâs Ahmed b. el-Mustazî; hilafeti: 1180-1225. Yaşamı: 1155-1225) Cengiz'i, Harezmsahlar Devleti topraklarına saldırmaya kışkırttı.

Bütün bunlar ve Moğollar'ın doğuda kanlı baskınlar yaparak batıya doğru yürümeye başlamaları, Harezmsahlar ülkesinin yakında kanlı bir savaş bölgesi haline geleceğini gösteriyordu.

Bahaeddin Veled herhalde bu durumları, bilimsel çalışmaları ve yaşamı için tehlikeli gördüğünden göç etmeye karar vermiştir.

İranlı büyük bilgin değerli dostum rahmetli Bediüzzaman Firuzanfer de "Mevlânâ Celaleddin Muhammed meşhur be-Mevlevî" adlı eserinde Bahaeddin Veled'in, Moğol korkusundan Belh'ten çıktığını söyler.

O'nun bu göç sırasında, yolunun üzerinde bulunan Nişapur'a uğradığı, ünlü İran şairi Feridüddin Attar'la (1119?-1193?) görüştükleri, Eflakî'nin verdiği doğum yılı doğru ise o sırada beş altı yaşlarında olması gereken

¹ Bu şehirden önce Harezmîlerin başkenti Kât şehri idi.

² Bak. Helmut Ritter, "Mevlânâ Celaleddin Rûmî ve etrafındakiler", Türkiyat Mecmuası, Cilt: VII-VIII, sayfa 270 vd.

³ Kutbüddin Mehmed, Moğol saldırısından kaçarak Hazer Denizinin güneyindeki Absükün adındaki küçük bir adada 1228 yılında ölmüştür.

Celaleddin'e iltifatlarda bulunduğu, hatta "Esrarname" adlı eserini ona hediye ettiği de söylenir⁴. Bu ziyaret sırasında Attar, Bahaeddin Veled'e" umarım ki yakın bir gelecekte oğlun âlemde gönüllere ateş verecek, onları yakacak" demiş. Mevlânâ, Attar'ın Esrarnamesini hep yanında saklamış, bu kitaptaki bazı öyküleri, daha sonra yazdığı Mesnevi'sine almış.

Oysa ki Devletşah'ın (Devletşah Alaüddeve Bahtışah Gazi Semerkandî: 1431-1495²) Tezkiret üş-Şuara'sına göre Feridüddin Attar 1119 yılında doğup 1193 yılında ölmüştür. Buna göre Bahaeddin Veled'in batıya göç etmesi Attar'ın ölümünden ondokuz yıl sonra olmak gerekir.

Anadolu'da orta çağın uzunca bir bölümünde XIV. y. yılın sonlarına dek yaşamış olan Türk büyüklerinin yaşam öyküleri genellikle iranlı ve arap yazarlar tarafından kaleme alınmıştır. Onlar da bunları yazarken objektif ve titiz davranmadıklarından bu biyografilerde büyük yanlışlıklar ve eksiklikler göze çarpar.

Anadolu Türkleri arasında tezkire ve biyografi yazarları oldukça geç yetiştiğinden bu bölgede yetişen şair, edebiyatçı ve tarihçilerimizin hayatlarının doğru ve bilimsel olarak tesbiti güç olmuştur. Örneğin, onüçüncü yüzyıl Anadolusunun sosyo-politik, ekonomik ve düşün hayatında çok önemli bir rol oynamış bulunan Ahi Evren, Hacı Bektaş Veli, Nasrüddin Hoca, Tapduk Emre, Yunus Emre gibi Türk büyüklerinin yaşam öyküleri hakkındaki bilgiler yeni yeni gerçeğe yaklaşık olarak tesbit edilmeye başlanmıştır. İranlı şair Feridüddin Attar'ın doğum ve ölüm yılları için de değişik rakamlar verilmektedir; Kendisinin, yukarıda dediğimiz gibi 1119-1193 yılları arasında yaşadığı yazılmakta ise de 1234 yılında öldüğü üzerinde yeni bir görüş de vardır.

Bu durum, Mevlânâ Celaleddin Rûmî için de öyledir. Mevlânâ'nın hayatından söz eden "Menakıb ül-Ârifin" adlı farsça eserin sahibi yerli yazarımız Şemseddin Ahmed Eflâkî (1291-1360), Mevlânâ'nın ölümünden on sekiz yıl sonra doğmuştur. Bu nedenle onun Celaleddin Rûmî hakkında verdiği bilgiler, başkalarından alınmadır, yanlış olabilir netekim de yanlıştır; çünkü Mevlânâ, kendi eseri olan Fih i mafih'te, 1212 yılında, Harezmsah hükümdarı Kutbüddin Mehmed'in, Semerkand'ı alışı sırasındaki bir olaya tanık olduğunu söylemektedir. Öte yandan yine Mevlânâ, Şems-i Tebrizî ile buluşmasından söz ederken "altmış yaşında yakaladın beni" diyor. Şems'in Konya'ya gelişini yani Mevlânâ'ya raslayışını ayı ile günü ile ve saati ile kesin olarak biliyoruz.

⁴ Bu söylentiyi M. Fuad Köprülü de "Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar" adlı eserine almıştır. Bak. Üçüncü baskı. 1976, Ankara, sayfa 217 vd.

Sayın Mehmet Önder “Gönüller sultanı Mevlânâ” adlı eserinde bunları ayrıntuları ile bildirir. Büyük mutasavvıf şairimizin doğum yılı ve yaşının ilk sıraları üzerine rahmetli Abdülbaki Gölpınarlı da geniş bir makale yazmıştır.

Şems-i Tebrîzî, Konya’ya 1244 yılında gelmiş ve Mevlânâ’ya bir akşam üzeri, İplikçi Medresesi’nden bineği ile evine dönerken raslamıştır⁵. Mevlânâ kendi ifadesi ile o sırada altmış yaşlarında olduğuna Şems de onunla 1244 de buluştuğuna göre Mevlânâ, Belh’de 1186 yılında doğmuş olur⁶.

Burada benim asıl amacım, Mevlânâ’nın doğum, ölüm yıllarını tesbit etmek değildir. Bu konuyu, biraz önce kendilerinden söz ettiğim iki değerli bilgimiz ve H. Ritter uzun uzun inceleyip sağlam sonuçlara varmışlardır.

Ben, onun doğum yılı, çocukluğunun geçtiği çevrelerden hareketle Mevlânâ’nın şiir ve nesir halindeki eserlerini türkçe yazmayışının nedenlerine değinmek istiyorum.

Celeleddin Rûmî’nin eserlerini farsça yazmasının iki önemli nedeni vardır: Birincisi, o bölge şehirlerindeki şairler, düz yazı yazan edebiyatçılar, felsefeciler ve mutasavvıflar gibi bilim adamları arasında, medreselerde farsça yaygındı. Oralardaki dersler genellikle farsça yapılıyor, eserler farsça yazılıyor hatta devletlerin resmî yazışmalarında farsça kullanılıyordu. Bilindiği gibi bu gelenek, Anadolu Selçukluları veziri Karamanoğlu Mehmet Bey’in 1277 yılında türkçeyi resmî dil ilân edişine kadar Anadolu Selçukluları’nda da sürmüştür.

Yukarıdaki ip uçlarına dayanarak Mevlânâ’nın 1186 da doğduğu kabul edilebileceğine göre o, babasıyla Belh şehriden göç ettiğinde yirmi beş otuz yaşlarında bulunuyordu. Bu yaşa kadar okuyup yazdığı belki de şiir söylediği bir edebî dili bırakıp türkçe yazamazdı; çünkü o zamana kadar bütün yazı sanatlarını, kalıpları, mazmunları ve vezinleri farsçada öğrenmişti.

⁵ Şems bu ilk gelişinden iki yıl kadar sonra Şam’a dönmüştü. Mevlânâ, büyük oğlu Sultan Veled’i, onu buldurmaya yolladı. Sultan Veled de kendisini bulup 8 Mayıs 1247 günü Konya’ya getirdi. Onun bu gelişinde Celeleddin Rûmî’nin evlatlığı Kimya adlı bir kızla evlendi; fakat bu kız, oldukça kısa bir süre sonra öldü. Şems’in 5 aralık 1247 günü içlerinde Mevlânâ’nın ortanca oğlu Alaeddin’in de bulunduğu yedi kişi tarafından öldürülüp bir kuyuya atıldığı, bir süre sonra oradan çıkarılıp gömüldüğü söylenir.

⁶ 1244 ün altmış yıl öncesi 1186 ederse de, Mevlânâ’nın söylediği altmış yaş, o zaman kullanılan hicri takvime göre hesaplandığından ve 33 hicri yıl 32 milâdi yıla eşit bulunduğundan bu altmış yıl yaklaşık olarak 58 yıl eder böylece de: 1244-58 = 1186 bulunur.

İkinci neden, yine o, yirmi beş otuz yaşlarına kadar ailesi içinde ve bütün Harezmi bölgesinde, Belh'de konuştuğu türkçe Harezmi bölgesinde, Belh'te konuştuğu türkçe harezmi lehçesi ile idi ki bu lehçeye "hâkaniye türkçesi, Kâşgar veya doğu türkçesi denir"⁷. Mevlânâ'nın gelip aralarında yerleştiği Anadolu Selçuklularının lehçesi ise türkmence yani oğuzca idi. Bu lehçeye batı türkçesi veya Kıpçakca da denir.

Bu iki büyük türk lehçesi yani hakaniye türkçesi ile oğuzca arasında yapı ve vurgu bakımlarından, daha XI. y. yılda bile kesin ve büyük bir takım ayrılıklar olduğu, Mahmud Kâşgarî'nin, üzerinde iki yıl çalışarak 1074 de bitirdiği "Divan-ı lûgat it-Türk'ünden anlaşılıyor. Yani Mevlânâ Anadolu'ya geldiğinde eserlerini türkçe yazsaydı, doğup büyüdüğü ailesinin ve Harezmi bölgesi halkının konuştuğu hâkaniye lehçesiyle (doğu lehçesiyle) yazacaktı. Bu lehçe ise Anadolu'da konuşulan oğuz lehçesinden (batı lehçesinden) farklı olduğundan, yeni geldiği bu bölge halkı onu rahatça anlayamayacaktı.

Şimdi burada bu iki lehçenin arasındaki farkı göstermek için doğu ve batı türkçelerinde yazılmış şiirlerden örnekler vermek istiyorum.

Bilindiği gibi, Türkistan ve Harezmi bölgeleri şehirlerinde, eğitim görmüş kişiler arasında farşçanın egemen olmasına karşın Anadolu'da olduğu gibi doğudaki Türk halkı da öztürkçe konuşuyor, aralarından, edebî ürünlerin bütün türlerinde hatta, ilâhiyat, felsefe ve tasavvuf alanlarında şiirler yazan, büyük kütelleri arkasından sürükleyen, Arap ve Moğol saldırılarında olduğu gibi halkın millî şuurunu, gururunu ayakta tutan, hakim Süleyman Ata'lar, Ahmet Yesevî'ler gibi bir çok güçlü şairler yetişmiş bulunuyordu.

Şimdi önce hakaniye yani doğu lehçesinde şiir yazmış ve Celaleddin Rûmî'nin doğumundan yirmi yıl önce ölmüş bulunan Ahmet Yesevî'nin (ölümü: 1166) divanından (Divan-ı hikmet) beş beyt verelim:

Riyazetni katıĝ tartıb kanlar yutub
 Min defter-i sâni sözdin açtım mana
 Kul Hâca Ahmed men defter-i sâni ayıtım
 İki âlem işretların meyga saydım
 Min defter i sâni ayıtım kani kulak
 Kan-yaş töküb yıĝlamaslar misl-i bulak
 Tâze tâze Hikmet'larım sâni defter
 İsiz sözüm nâdânlarğa kılur ebter

⁷ Bak. M. Fuad Köprülü, Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, 3. baskı, sayfa 130.

Min defter-i sâni aytım sizka yâdigâr
Ervâhimdin medet tılab okung zinhâr

Bir de Mevlânâ'dan, yine hakaniye türkçesinden bir kaç beyt alalım.
Yukarıda da dediğimiz gibi Mevlânâ çok az türkçe şiir söylemiştir.

Onun bazı beytleri ve rubaileri de farsça türkçe karışıktır.

Önce farsça-türkçe karışık rubâîlerden birer örnek verdikten sonra bir kaç da türkçe beytini verelim.

Mevlânâ, mesnevîde ve divanında farsça dizeler içinde pek çok türkçe sözcükler kullanmıştır. Bunlar: amaç, armağan, ayaz (soğuk), aş, baba, bey, çarık, çavuş, damgaçi, götürü, gerek, gerdek, hakan, kak (kuru meyve), kışlak, yaylak, koç, konuk, korukçu (korucu), sürme, sancak, Tanrı, tuzluk, tutmaç, töre, yasa, tamu (cehennem), uçmak (cennet), yağı (düşman), yurd... gibi.

Türkçe karışık farsça beytler:

Goftem korukçu geşte-i ışk amma yurtu dil
Yaylak-ı sultan çün büved kışlak-ı çobanist in (Divandan)

Çü nûşidem zi tutmaceş fûrû kûbid çün sirem
Çü tuzluk ru turş kerdem kezan şirin buridestem (Divandan)

An yeki Turki bedo goftem in benem
Men nemihâhem ineb hâhem üzüm (Mesnevîden)

Mahest nemidanem hurşid ruhat yane
Bu ayrılık oduna nice cigerim yane (Divandan)

Türkçe şiirlerinden:

Kiçkinen oğlanhey bize gelgil--Dağdan dağdan hey bize gelgil
Ay bigi sensin gün bigi sensin--Bimeze gelme bâmeze gelgil
(Divandan)

Yüzün ey yârı ruhanî virir ısı bigi cani
Senin eylügön kani eger men müttehem başem (Divandan)

Şimdi, 1226 yılında Karaman'da doğmuş ve 1312 yılında Konya'da ölmüş olan, Mevlânâ'nın büyük oğlu Sultan Veled'in türkçe şiirlerinden bir kaç örnek verelim. Bu beytler onun ibtidaname adlı eserinden alınmıştır:

Kim sini ol ulu Haka degüre--Korkulu köprüden genez geçüre.
 Sıdk ile dut kati anun eteğin-- Kim sini ilte ol çalaba değin.
 Dikeni var bırak, gülef algıl,--Kamusını kogıl bana gelgil.
 Ol yola ben eyü kılavuzvan--Sen binüm südümiç kim ağuzvan.
 Gözlerün ben açam ki gey göresen,--Değmelerden neçe neçe sora
 sen.

Ne ki vardur cihanda bildüreven--Sini Hakdan tamam tolduravan.

Görüldüğü gibi Sultan Veled Anadolu'da doğduğu halde, beş altı yaşına kadar dedesi Bahaeddin Veled'le babasından, dedesinin ölümünden sonra da babasından dinlediği hakaniye lehçesiyle şiir söylemiştir.

Şimdi de, oğuz türkçesi ile batı türkçesi arasındaki farkı göstermek üzere Mevlânâ'nın ve oğullarının çağdaşı olan XIII. y. yıl Anadolusunun güçlü halk şairi Yunus Emre'den (1238-1320) bir kaç örnek vermek istiyoruz:

Ben yürürem yana yana aşk boyadı beni kana
 Ne âkilem ne divane gel gör beni aşk neyledi
 Geh eserem yellere gibi geh tozaram yollar gibi
 Geh akaram seller gibi gel gör beni aşk neyledi
 Miskin Yunus biçareyim başdan ayağa yâreyem
 Dost elinden âvareyim gel gör beni aşk neyledi.

*

* *

İlim ilim bilmektir ilim kendin bilmektir
 Sen kendini bilmezsin ya nice okumaktır
 Okumaktan mani ne kişi Hakkı bilmektir
 Çün okudun bilmezsin ha bir kuru emektir
 Yunus Emre der hoca gerekse var bin hacca
 Hepisinden eyuca bir gönüle girmekdir.

Sonuç olarak şunları söylemek isterim. Gördüğümüz gibi Mevlânâ'nın düşünce ve bilim yönlerinden büyük bir mistik, dinî ve edebî alanlarda çok yetenekli oluşu bir yana, divan edebiyatı dediğimiz, çoğunlukla saraylarda gelişmiş bir türün temsilcisidir. Öte yandan Anadolu'da kendisinin çağdaşı Tapduk Emre'ler, Yunus Emre'ler gibi halk edebiyatı temsilcileri ve Hacı Bektaş'lar Ahi Evren'ler gibi türkçe yazan kişiler de vardı. Bunlar, tasavvufî, didaktik ve lirik şiirleriyle, telkinleri ve yol göstericilikleriyle, 1243 Köseadağ yenilgisinden sonra Moğol boyunduruğu altına düşen Anadolu Türkünün çöken maneviyatını, sarsılan millî duygularını ve kültür düzeyini yüceltiyor, onların diline, müziğine folkloruna ve sosyo-ekonomik yaşantılarına yön veriyorlardı.

Bu iki edebiyat türü temsilcilerinin yanyana bulunması, eserler vermesi Türkistan'da ve Harezmi bölgesinde de aynıdır. Fârâbîler (Ebu Nasr Muhammed b. Muhammed b. Tarhan b. Uzlug: 870-950), Beyrûnîler (Ebu Reyhan Muhammed b. Ahmed: 973-1048), Gazzalîler (Ebu Hamid Muhammed b. Muhammed b. el-Gazzalî: 1058-1111) gibi Türk bilginleri de farsça, kısmen de arapça eserler yazmışlardır. Ama Bahaeddin Veled'in çağdaşları Ahmed Yesevî, bunun talebesi Bakırgan lakabıyla anılan Hakim Süleyman Ata'lar da halk edebiyatı türünde türkçe eserler yazmış kişilerdir. Bununla birlikte, farsça yazan türklerle türkçe yazan türklerin hepsi evlerinde ve sokakta kuşkusuz türkçe konuşuyorlardı. Bugün bile Şiraz bölgesindeki Kaşkâiler ve Tebriz, Hoy bölgesindeki âzeriler arasında durum böyledir; yani eserlerini farsça yazarlar ama evlerinde, sokakta ve çarşıda türkçe konuşurlar.

Mevlânâ'nın, mesnevîdeki ve divan-ı kebirdeki şiirleri, mecalis-i seb'a, fih-i mafih ve mektubattaki nesir yazıları hep farsça idi. Netekim fih-i mafih, Mevlânâ'nın medresede verdiği derslerin, büyük oğlu Sultan Veled tarafından not tutularak toplanmasından meydana gelmiştir⁸. Esasen bu dersleri, sokaktan gelen sade vatandaşlara değil, farsça bilen, felsefede, tasavvufta ve islâmî bilimlerde behresi olan elit bir zümreye veriyordu.

Bahaeddin Veled, Belh'ten göç ettikten sonra arkasından, düşünce, görüş ve anlayış birliği içinde buldukları farsça yazıp okuyan bir çok Türk büyüğü Anadolu'ya gelmişti. Bunlar, Bahaeddin Veled'in öğrencisi ve Mevlânâ'nın hocası Tirmizî Seyyid Burhaneddin Muhakkik (ölümü: 1240), Evhadüddin Ebu Hâmid Kirmânî (1168-1238), Mevlânâ'nın kayın pederi Hoca Şerafeddin Semerkandî, hatta Şems-i Tebrizî (Konya'da ölümü: 1247) bu zincirin birer halkasıdır. Yani hem Türkistan ve Harezmi bölgesindeki hem de Anadolu'daki Türkler arasında hep iki tür edebiyat temsilcileri mevcut olmuştur. Bunlar: medreselerde düzenli dersler gören, farsça, arapça öğrenen, alanlarında büyük üne erişen bilginlerle, tekke ve zaviyelerde buluşup fikir, sanat ve bilgi alış-verişinde bulunan, halk arasında dolaşan halk edebiyatı temsilcileridir.

Doğuda Türkistanda ve Harezmi bölgesinde fars dilinin ve edebiyatının türkler arasında güçlü etkisi, buralarda Türk dilinin ve edebiyatının gelişmesinin zararına ve bir çok Türk bilgininin, şairinin ve sanatkarının İran asıllı sayılmasına neden olmuştur ama belki de arap, fars ve Türk kültüründen yararlanarak yüzyılın tasavvuf ve kültür hayatına damgasını

⁸ Fih-i mafih adlı eser, Prof. Dr. Meliha Ambarcıoğlu tarafından türkçeye çevrilip 1954 yılında M. Eğitim Bakanlığınca bastırılmıştır.

vurmuş olan Mevlânâ'nın özellikle tasavvufta zirveye çıkması da bu karma kültürün etkisi sayesinde olmuştur.

Sözlerimizi özetleyecek olursak, yukarıdan beri açıkladığımız gibi Mevlânâ, ayrı bir edebiyat türünde ve çevresinde yetişmiş olduğundan türkçe yazamazdı. Yazsaydı bile, doğup büyüdüğü bölgenin lehcesiyle yani doğu lehçesiyle yazacaktı ki o lehcedeki yazıları, batı lehcesiyle konuşan Anadolu halkı aynı zevk ve heyecanla anlayamıyacaktı.

Öte yandan Mevlânâ, geniş, yaygın ve tanınmış bir edebiyat dili olan farsça yazmış olması sayesinde onun yüce mistiklik şöhreti yüzyıllar arasından geçerek günümüze kadar aynı güçle gelmiştir.

Mevlânâ'nın milliyeti hakkında kim ne derse desin, kendinin de söylediği gibi özbeöz Türktür. Öyle olmasaydı Anadolu'ya, soydaşlarının arasına gelmezdi. Çünkü asıl iranlılar, dokuzuncu yüzyıldan yani Türklerin İrana yerleşmelerinden sonra Türklere karşı kin beslemişlerdir. Büyük Türk hükümdarı Mahmud Gaznevî'nin sarayında himaye gören Firdevsî'nin (934-1020) Şehname adlı eserinde, yine Türk hükümdarı Salgurlulardan Ebu Bekr b. Sa'd b. Zengi'nin sarayında himaye gören Sa'dî'nin Gülistan adlı eserinde Türk aleyhdarı ifadelerle maalesef sık sık raslanır.

